

A gazdasági válság vállalati szemmel

Készítette a KOPINT-TÁRKI Zrt és a MKIK GVI munkacsoportja

Kopint-Tárki
Konjunktúrakutató Intézet Zrt.
H-1112 Budapest, Budaörsi út 45.

MKIK GVI
1034 Budapest, Bécsi út 120.
Internet: <http://www.gvi.hu>

KOPINT-TÁRKI
Konjunktúrakutató Intézet Zrt.

Kopint-Tárki Zrt.
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
<http://www.kopint-tarki.hu>

A gazdasági válság vállalati szemmel

Készítette a KOPINT-TÁRKI Zrt és a MKIK GVI munkacsoportja

Budapest, 2009. július

A tanulmány a Kopint-Tárki Zrt. és az MKIK Gazdaság és Vállalkozáskutató Nonprofit kft. közös 2009. márciusi adatfelvételének (VALLALATOK_VALSAGBAN_2009) eredményeit elemzi. Az adatfelvétel adatai elérhetők és lekérdezhetők a világhálón a GVI által fejlesztett on-line lekérdezési rendszerben (OLA): [+ http://ola.gvi.hu](http://ola.gvi.hu).

A kutatásban részt vett és a tanulmányt írta:

Bartha Attila	attila.bartha@kopint-tarki.hu	(Kopint-Tárki)
Czibik Ágnes	agnes.czibik@gvi.hu	(MKIK GVI)
Makó Ágnes	agnes.mako@gvi.hu	(MKIK GVI)
Tóth István János	istvan.janos.toth@gvi.hu	(MKIK GVI)

Az adatfelvételt végezte:

Adatgyűjtő Intézet
e-mail: adatfelvetel@adatfelvetel.hu
Internet: <http://adfi.hu/>

A kézirat lezárva: 2009. június 16.

MKIK GVI
1034 Budapest, Bécsi út 120.
Tel.: 36 1 235-0584
Fax: 36 1 235-0713
e-mail: gvi@gvi.hu
Internet: <http://www.gvi.hu>

Kopint-Tárki Zrt.
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
36 1 309-2695
36 1 309-2647
info@kopint-tarki.hu
<http://www.kopint-tarki.hu>

Tartalomjegyzék

Ábrajegyzék	4
Összefoglalás.....	5
1. Az adatfelvételtől	7
2. A vállalatok bankhitelei	8
2.1. A bankhitelekről általában	8
2.2. A bankhittel rendelkező vállalatok általános jellemzői.....	9
2.3. A bankhittel rendelkező vállalatok konjunkturális jellemzői.....	11
2.4. A devizahittel rendelkező vállalatok konjunkturális jellemzői	12
2.5. A többtényezős elemzés eredményei	13
3. A vállalatok devizakitettsége	15
3.1. A devizakitettségről beszámoló cégek általános jellemzői	15
3.2. A devizakitettségről beszámoló vállalatok konjunkturális jellemzői.....	15
4. A vállalatok pénzügyi fegyelme.....	17
4.1. A pénzügyi fegyelmet megsértése.....	17
4.2. A pénzügyi fegyelmet megsértő vállalatok általános jellemzői.....	18
4.3. A pénzügyi fegyelmet megsértő vállalatok konjunkturális jellemzői.....	21
4.4. A többtényezős elemzés eredményei	21
5. Válságkezelő lépések	24

Ábrajegyzék

2.1.1. ábra: A megkérdezett vállalatok a bankhitel típusa szerint (százalék), N=307	Hiba! A könyvjelző nem
2.1.2. ábra: A bankhitellel rendelkező vállalatok a hitel típusa szerint (százalék), N=216	9
2.2.1. ábra: A bankhitellel rendelkező vállalatok cégméret (alkalmazotti létszám) szerint (százalék), N=307	10
2.2.2. ábra: A bankhitellel rendelkező vállalatok régió szerint (százalék), N=307.....	10
2.2.3. ábra: A bankhitellel rendelkező vállalatok exporthányad szerint (százalék), N=303	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
2.2.4. ábra: A bankhitellel rendelkező vállalatok gazdasági ágak szerint (százalék), N=303	11
2.2.5. ábra: A bankhitellel rendelkező vállalatok nettó árbevétel szerint (százalék), N=299	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
2.4.1. ábra: A devizahitellel rendelkező vállalatok cégméret (alkalmazotti létszám) szerint (százalék), N=311	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
2.4.2. ábra: A devizahitellel rendelkező vállalatok exporthányad szerint (százalék), N=307	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
2.4.3. ábra: A devizahitellel rendelkező vállalatok nettó árbevétel szerint (százalék), N=302	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
2.5.1. táblázat. A logisztikus regresszió eredményei. Fügő változó: rendelkezik-e a vállalat bankhitellel?	14
4.1.1. ábra: A megkérdezett vállalatok a pénzügyi fegyelem megszegésének típusai szerint (százalék), N=310	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
4.2.1. ábra: A pénzügyi fegyelmet megszegő vállalatok cégméret (alkalmazotti létszám) szerint (százalék), N=310	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
4.2.2. ábra: A pénzügy fegyelmet megszegő vállalatok régió szerint (százalék), N=310	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
4.2.3. ábra: A pénzügyi fegyelmet megszegő vállalatok exporthányad szerint (százalék), N=306	19
4.2.4. ábra: A pénzügyi fegyelmet megszegő vállalatok gazdasági ágak szerint (százalék), N=306	19
4.2.5. ábra: A pénzügyi fegyelmet megszegő vállalatok nettó árbevétel szerint (százalék), N=301	20
4.4.1. táblázat. A logisztikus regresszió eredményei. Fügő változó: megsértette-e a vállalat a pénzügyi fegyelmet? (0- nem, 1 – igen).....	23
5.1. ábra: A válságkezelés során alkalmazott, illetve alkalmazni tervezett módszerek (százalék), N=314	Hiba! A könyvjelző nem létezik.

Összefoglalás

Az MKIK GVI és a Kopint-Tárki 2009 tavaszán kérdőíves kutatást folytatott 314 magyarországi vállalkozás körében, melynek célja a gazdasági válság hatásainak feltérképezése, valamint ezen hatások kivédésére tett, illetve tervezett vállalati ellenlépések felmérése volt. A kutatás során vizsgáltuk a bankhitellel rendelkező és a devizakitettségről beszámoló vállalatok jellemzőit, a vállalkozások pénzügyi fegyelmét, valamint a cégek válságkezelés céljából tett lépéseit.

Bankhitel A mintát úgy állítottuk össze, hogy a bankhitellel rendelkező cégek sokasági (országos) előfordulásukhoz képest nagyobb arányban (körülbelül 70%) szerepeljenek benne. Erre azért volt szükség, mert vizsgálatunkban kiemelt helyet foglalt el a bankhitellel (és ezen belül a devizahitellel) rendelkező vállalatok helyzetének és reakcióinak vizsgálata. A bankhitelt is figyelembe vevő kvótás mintavételnek köszönhetően megfelelően magas esetszámok álltak rendelkezésünkre: a minta kb. egyharmadát a hitellel nem rendelkező, másik két harmadát a forint- illetve devizahitellel rendelkező cégek tették ki, amelynek révén összehasonlíthatóvá váltak a különböző hitel-hátterű vállalatcsoportok.

A megkérdezett 314 vállalat válaszai alapján összességében elmondható, hogy legnagyobb arányban a közepes méretű, a nyugat-magyarországi székhelyű, az értékesítésük felénél kevesebbet exportáló, a tisztán magyar tulajdonban levő, valamint az építőiparban tevékenykedő vállalatok rendelkeznek banki hitellel. Az adatelemzés tapasztalatai azt mutatják, hogy a banki hitelt felvett vállalkozások gyakrabban jelezték belföldi értékesítésük volumenének növekedését az elmúlt fél évre vonatkozóan, mint a többi vállalat. A következő fél év beruházási terveivel, valamint az alkalmazottak bérének 2009-es alakulásával

kapcsolatban viszont borúlátóbbaknak bizonyultak a hitellel rendelkező cégek. A hitel felvétel tehát, amely az elmúlt időszakban segítette a cégek növekedését, a közeljövőben már inkább annak gátjává fog válni. Figyelemre méltó azonban, hogy az eladódott vállalkozások létszámnövekedést és –csökkenést is nagyobb arányban jeleztek, mint a többi vállalat. A hitel ténye tehát önmagában nem határozza meg a vállalatok foglalkoztatással kapcsolatos jövőbeli viselkedését.

Devizakitettség Definíciónk szerint a devizakitettség azon vállalatok esetében áll fenn, melyek rendelkeznek külföldi devizában felvett bankhitellel, de nem exportálnak. Ez mindössze a megkérdezett cégek 9,3%-ára igaz, ami a vállalatok eddigi óvatos pénzügyi magatartásának a jele. A devizabevétellel nem rendelkező vállalatok jellemzően nem vettek fel devizahiteleket, nem vállalták az ezzel kapcsolatos árfolyamkockázatot. Tovább árnyalja a képet, hogy leggyakrabban az 1 milliárd forint feletti árbevételű, részben, vagy teljes egészében külföldi tulajdonban levő cégek jeleztek devizakitettséget, s esetükben feltételezhető, hogy külföldi tulajdonosaik valamilyen más forrásból rendelkeznek bizonyos devizabevételekkel. Gazdasági ágak szerinti bontásban leggyakrabban a kereskedelem, illetve a szolgáltatások területén működő cégeknél fordul elő, hogy devizahitelt vesznek fel, de nem exportálnak. A devizakitettségről beszámoló cégek többsége értékesítésének csökkenését jelezte az elmúlt 6 hónapra vonatkozóan, általában nem terveznek beruházást a következő fél év során és döntő többségük arra számít, hogy alkalmazottainak átlagos bruttó bére 2009-ben stagnálni fog.

Pénzügyi fegyelem Vizsgálatunkban akkor értékeltük egy vállalat pénzügyi fegyelmét

jónak, ha nem fordult elő vele az elmúlt fél évben, hogy tartozott üzleti partnereinek, vagy nem fizette be a tevékenységéhez kapcsolódó adókat, vagy társadalombiztosítási járulékot. A megkérdezett 312 vállalat válaszai alapján összességében elmondható, hogy legnagyobb arányban a kisebb méretű, a nyugat-magyarországi székhelyű, az értékesítésük felénél kevesebbet exportáló, a tisztán magyar tulajdonban levő, az alacsony árbevételű, valamint az építőiparban tevékenykedő vállalatok körében fordul elő, hogy szállítóiknak vagy az államnak késve fizetnek. Nem meglepő, hogy a rosszabb helyzetű és kedvezőtlenebb kilátásokkal rendelkező vállalatok gyakrabban tartoznak szállítóiknak, és gyakrabban késnek az adófizetéssel, mint a jobb helyzetű cégek. Az viszont figyelemre méltó, hogy a következő hat hónapra vonatkozó belföldi értékesítési várakozások terén a csökkenést és a növekvést várók körében is a gyenge pénzügyi fegyelmű vállalatok aránya magasabb. A jó fizetési fegyelmű vállalatok jellemzően növekvő, vagy legalább változatlan létszámot jeleznek a következő félévre, szemben a tartozásokkal bírókkal. A banki hitel közvetlenül és közvetve is rontja a vállalatok fizetési fegyelmét: a banki hitellel rendelkező vállalatok között több, mint két és félszer nagyobb eséllyel találunk olyanokat, amelyek az elmúlt hat hónapban megszegték a pénzügyi fegyelmet, mint a kérdés időpontjában banki hitellel nem rendelkezők között. Ezen belül az építőipari cégek több mint ötször nagyobb eséllyel sértik meg a pénzügyi fegyelmet, mint a feldolgozóipari vállalatok, ami összefügghet az építőipar immáron harmadik éve tartó konjunkturális lejtmenetével, a vállalati tartalékok elfogyásával, valamint a megrendelők között jelentős arányt képviselő állami/önkormányzati cégek és intézmények rossz fizetési fegyelmével. A vállalatok fizetési

fegyelme természetesen a foglalkoztatási kilátásaikkal is összefügg: azoknak a vállalkozásoknak a körében, amelyek alkalmazottai átlagos bruttó bérét 2009-ben várhatóan növelni fogják, ötöd akkora annak az esélye, hogy a vállalat megsértette a pénzügyi fegyelmet az elmúlt fél évben legalább egyszer, mint a csökkenő béreket jelző vállalatok körében.

Válságkezelő lépések A megkérdezett vállalatok legnagyobb arányban kiadáscsökkentő eszközöket alkalmaztak a válság hatásainak enyhítésére: az általános költségcsökkentés mellett 36%-uk elhalasztotta tervezett beruházásait, közel egyharmaduk nem emelte vagy csökkentette alkalmazottainak bérét, és hasonló arányt tesznek ki azok a cégek, amelyek már leépítettek bizonyos – átmenetileg nélkülözhetőnek tűnő – szolgáltatásokat. Azon vállalatok közül, amelyek eddig elkerülték ezeket a kiadáscsökkentő elemeket, további 20% készül bércsökkentésre, miközben a beruházások elhalasztásával, illetve a külső szolgáltatások lemondásával mintegy 15%-uk számol. A kiadások visszafogása teljesen általános, lényegében valamennyi ágazatra, régióra, kisebb és nagyobb, exportáló vagy zömmel a belföldi piactól függő vállalatra jellemző. Emellett a megkérdezett cégek közel négyötöde erőfeszítéseket tett saját piaci pozíciójának javítására, kétharmaduk likviditási helyzetét igyekezett stabilizálni, majdnem felük pedig egyéb válságkezelő intézkedéseket hozott. A likviditás javításának legfontosabb eleme a követelésállomány csökkentése volt: a megkérdezett cégek 45%-a már élt ezzel az eszközzel, további 10% pedig tervezi ezt, de hasonlóan jellemző a rövid lejáratú tartozások csökkentése is. A devizahitelek forinthitelre történő konverzióját a vállalatok jellemzően nem tervezik.

A hitelfelvételi szándéka az összes vállalat közel egyharmadának volt, ezek pontosan fele jelezte, hogy az elmúlt időszakban kért, de nem kapott banki hitelt.

1. Az adatfelvételtől

Az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézete (MKIK GVI) és a Kopint-Tárki 2009 tavaszán kérdőíves kutatást folytatott 314 magyarországi vállalkozás körében¹. A kutatás célja a gazdasági válság hatásainak feltérképezése, valamint ezen hatások kivédésére tett, illetve tervezett vállalati ellenlépések felmérése volt.

A telefonos adatfelvétel 2009. március 11. és 26. között zajlott le, a feltett kérdésekre vállalatvezetők és cégtulajdonosok válaszoltak. A felkeresett cégek között szerepeltek kis, közepes és nagyvállalatok is: 18%-uk alkalmazotti létszáma 20 fő alatti, 28%-uk 20-49 fős kisvállalat, 24%-uknál 50-99 fő dolgozik, 19%-uk 100-249 fős, 11%-uk pedig legalább 250 fős nagyvállalat. Az ágazati összetételt tekintve feldolgozóipari (37%) építőipari (13%), kereskedelmi (31%) és egyéb szolgáltatásokhoz tartozó (19%) cégek kerültek megkérdezésre. A mintába került vállalkozások 46%-a kizárólag hazai piacra termel, 35%-uknál az export részaránya nem haladja meg az árbevétel 50%-át, 20%-uknál pedig az árbevétel nagyobb része származik exportból. A cégek 76%-a tisztán magyar, 24%-a pedig részben vagy egészében külföldi tulajdonban van.

A mintát úgy állítottuk össze, hogy a bankhitellel rendelkező cégek sokasági (országos) előfordulásukhoz képest nagyobb arányban (körülbelül 70%) szerepeljenek benne. Erre azért volt szükség, mert a teljes sokaságban relatíve

kis hányadot képviselnek a banki hitellel rendelkező vállalatok, ezért véletlen mintavétellel igen kevés ilyen cég került volna a mintába. A bankhitelt is figyelembe vevő kvótás mintavételnek köszönhetően viszont megfelelően magas esetszámok állnak rendelkezésünkre, melynek révén összehasonlíthatóvá vált a két vállalatcsoport.

¹ Az adatfelvételre és a kapott eredmények gyorselemzésére részben a HVG támogatása mellett került sor. Az eredmények első elemzését lásd: Bartha Attila – Tóth István János: Rendezetlen visszavonulás. HVG, 2009/15. szám; http://hvg.hu/hvgfriss/2009.15/200915_VALLALA_ToK_A_VALSAG_IDEJEN_Rendezetlen_viss.asp
[x](#)

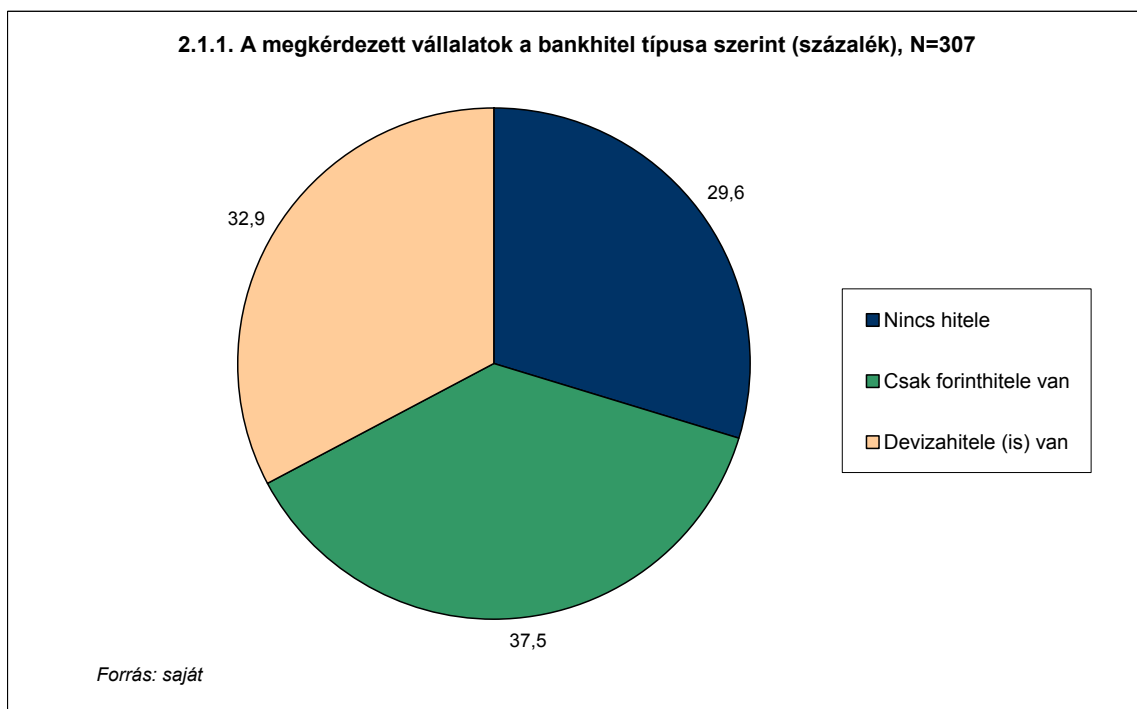
2. A vállalatok bankhitelei

2.1. A bankhitelekről általában

Az alábbiakban a megkérdezett vállalatok banki hiteleire vonatkozó információkat, valamint a bankhitellel rendelkező vállalatok jellemzőit vizsgáljuk. A pénzügyi válság szempontjából ez azért különösen fontos kérdés, mert a krízis megrengette a pénzügyi világ alapját jelentő bizalmat és az ezáltal kialakult hitelszűke igen nagy mértékben megnehezíti a vállalatok működését, sőt: a válság reálgazdaságba

történő begyűrzése folytán azok életképességét is veszélyezteti.

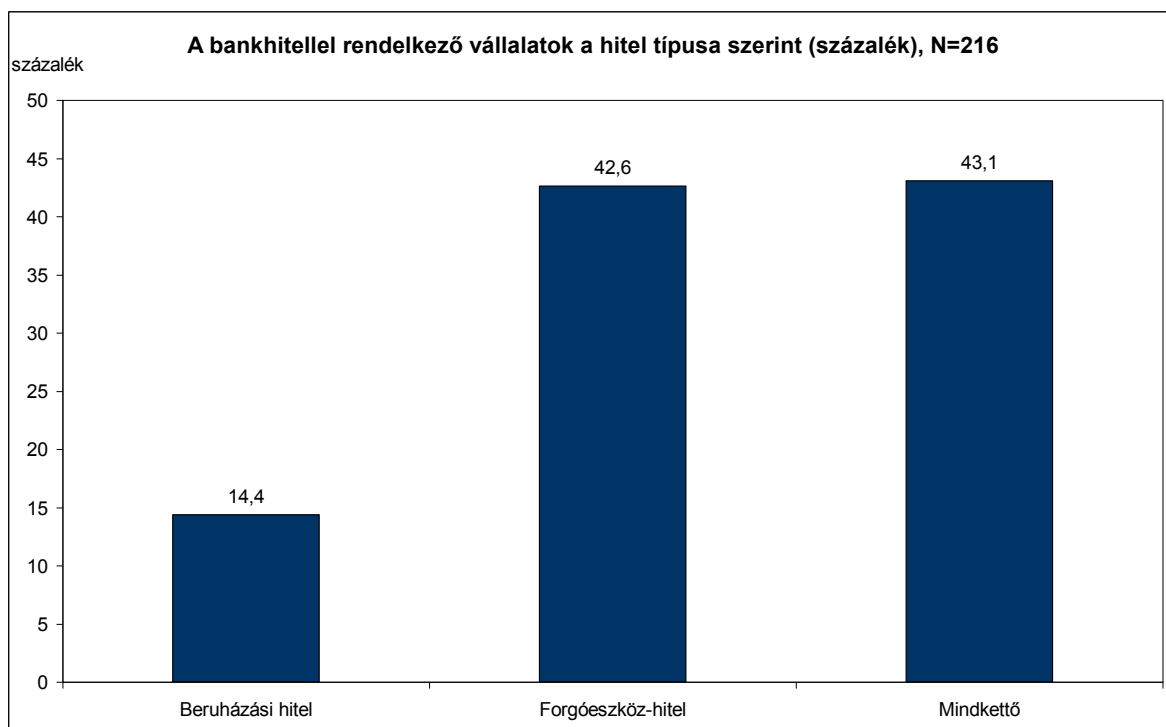
A vizsgálat során felkeresett, körülbelül 300 vállalkozás 70%-a (216 cég) rendelkezett a kérdezés időpontjában bankhitellel, és ezeknek mintegy fele, azaz az összes vállalat egyharmada devizahitelről is beszámolt (lásd a 2.1.1. ábrát).

A bankhitelt felvett vállalatok 14%-a beruházási hitellel, 43%-a forgóeszköz-hitellel, 43%-a pedig mindkét típusú hitellel rendelkezik (lásd a 2.1.2. ábrát). Döntő

többségük (81%-uk) forintban vett fel bankhitelt, 34%-uk euróban, 22%-uk svájci frankban, 2%-uk pedig egyéb valutában.

2.1.2. ábra: A bankhitellel rendelkező vállalatok a hitel típusa szerint (százalék), N=216

Forrás: saját számítás

Az elmúlt 6 hónap során a megkérdezett cégek 30%-a (93 vállalat) érdeklődött valamely banknál a hitelfelvétel lehetősége után. (Ezen vállalatok döntő többsége, 77 cég már korábban is vett fel bankhitelt.) 23 cég végül nem igényelt hitelt, mert kedvezőtlennek látta annak feltételeit, 15 vállalkozás pedig azért nem vett fel

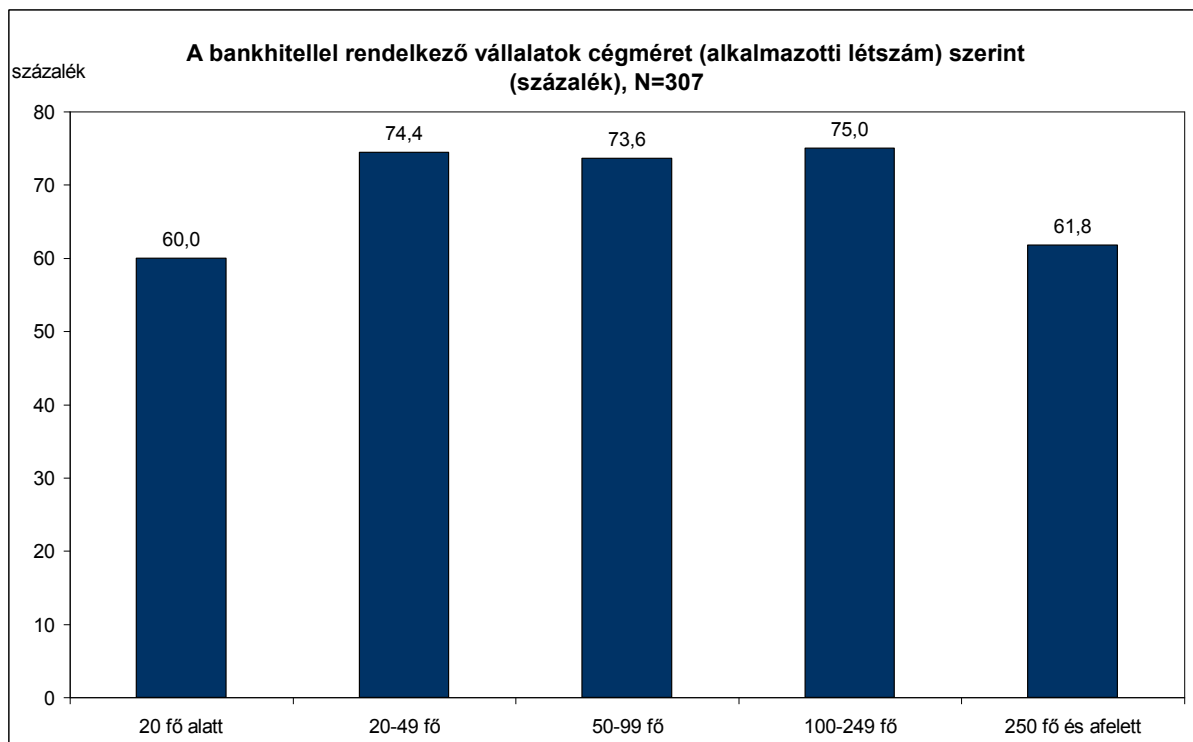
bankhitelt, mert végül nem volt rá szüksége. A megkérdezettek közül 9 cég jelezte, hogy igényelt, de nem kapott hitelt, 48 vállalat – melyek két cég kivételével már korábbról rendelkeztek bankhitellel – pedig kapott, illetve a kérdés időpontjában még elbírálás alatt állt a kérelmük.

2.2. A bankhitellel rendelkező vállalatok általános jellemzői

Az adatok azt mutatják, hogy a közepes méretű vállalatok között nagyobb arányban találunk eladósodottakat, mint a kis-, illetve nagyvállalatoknál: a 20 fő alatti, illetve a 250 fő feletti alkalmazotti létszámú cégek

körében rendre 60, illetve 62% a bankhitellel rendelkezők aránya, míg ugyanez a 20 és 249 fő közöttiek esetében 74-75% körül mozog (lásd a 2.2.1. ábrát).

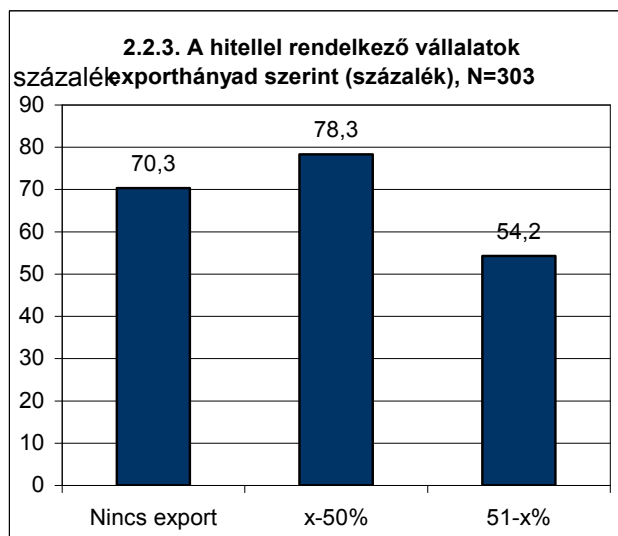
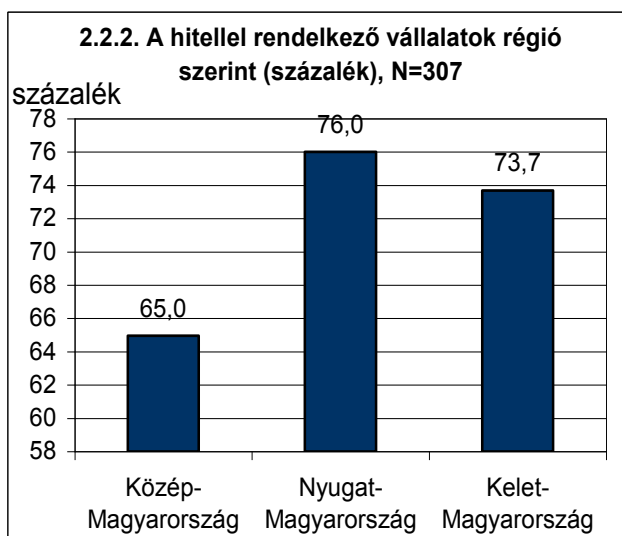
2.2.1. ábra: A bankhitellel rendelkező vállalatok cégméret (alkalmazotti létszám) szerint (százalék), N=307

Forrás: saját számítás

Magyarországot három nagyobb régióra bontva látható, hogy Nyugat-Magyarországon a legmagasabb (76%) a bankhitelt felvevő cégek aránya, míg a Budapestet is magában foglaló Közép-Magyarország vállalatainál 65% ez az arány, az ország keleti harmadában pedig 74% (lásd a 2.2.2. ábrát).

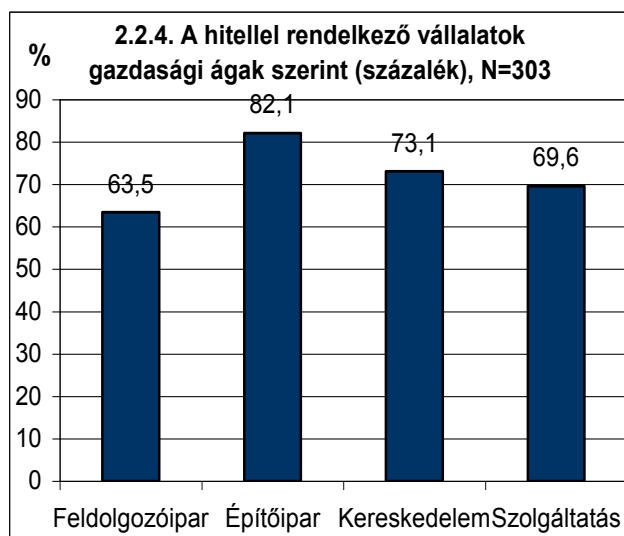
Az export teljes értékesítésen beüli részaránya szerinti bontásból az látható, hogy a döntően exportáló vállalatok rendelkeznek a legkisebb arányban bankhitellel: mindössze 54%-uk jelezte ezt, míg a kizárólag belpiacra termelő cégek esetében 70%, az értékesítésük felénél kevesebbet exportálók körében pedig 78%

ez az arány (lásd a 2.2.3. ábrát).

A részben, vagy teljes egészében külföldi tulajdonú vállalatok 58%-ának van bankhitele, míg a tisztán magyar tulajdonúak háromnegyede jelezte ezt.

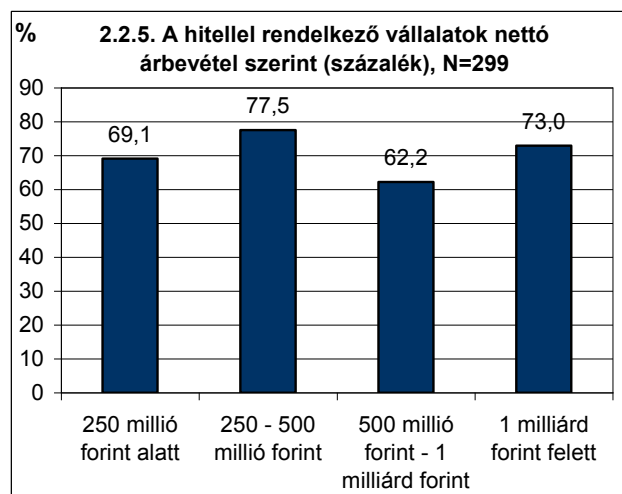
A gazdasági ágak szerinti vizsgálat azt mutatja, hogy az építőiparban a legmagasabb, 82%-os az eladósodott vállalatok aránya. A kereskedelmi cégek körében 73%, a szolgáltatók között 70%, a feldolgozóipari cégeknél pedig 64% ez az arány (lásd a 2.2.4. ábrát).

Az árbevétel szerinti adatelemzésből az látható, hogy legnagyobb arányban a 250 és

500 millió forint közötti árbevételű cégek vesznek fel banki hitelt (78%). A 250 millió forint alatti árbevétellel rendelkező vállalkozások 69%-a, az 500 millió és 1 milliárd forint közötti árbevételűek 62%-a, az 1 milliárd forint felettieknek pedig 73%-a számolt be hitelfelvételről (lásd a 2.2.5. ábrát).

A megkérdezett 314 vállalat válaszai alapján összességében elmondható, hogy legnagyobb arányban a közepes méretű, a

nyugat-magyarországi székhelyű, az értékesítésük felénél kevesebbet exportáló, a tisztán magyar tulajdonban levő, valamint az építőiparban tevékenykedő vállalatok rendelkeznek banki hitellel.

2.3. A bankhitellel rendelkező vállalatok konjunkturális jellemzői

A megkérdezett vállalatokat jelenlegi konjunkturális helyzetük és kilátásaik szempontjából is megvizsgáltuk. Az alacsony esetszámok miatt itt a legtöbb esetben százalékos megoszlásokat nem közlünk, megfigyeléseinket csak a főbb tendenciákra korlátozzuk.

Az adatelemzés tapasztalatai azt mutatják, hogy a banki hitelt felvett vállalkozások 16%-a jelezte belföldi értékesítésük volumenének növekedését az elmúlt 6 hónapra vonatkozóan, a bankhitellel nem rendelkezők között pedig csak 10% volt ez

az arány. A belföldi értékesítési volumen csökkenéséről mindkét csoportban körülbelül 60% számolt be. A következő 6 hónapra vonatkozó kilátásokat tekintve az eredmények nem mutatnak nagy különbséget, az eladósodott vállalatok igen enyhén derülátóbbak a többi céghez képest.

A következő fél év beruházási terveit tekintve azon vállalatok, melyek nem vettek fel banki hitelt, némileg jobb helyzetre számítanak, mint a hitellel rendelkező cégek.

Az alkalmazotti létszámot illetően az eladósodott vállalkozások relatíve polarizált képet mutatnak: létszámnövekedést és -csökkenést is nagyobb arányban jeleztek, mint a többi vállalat.

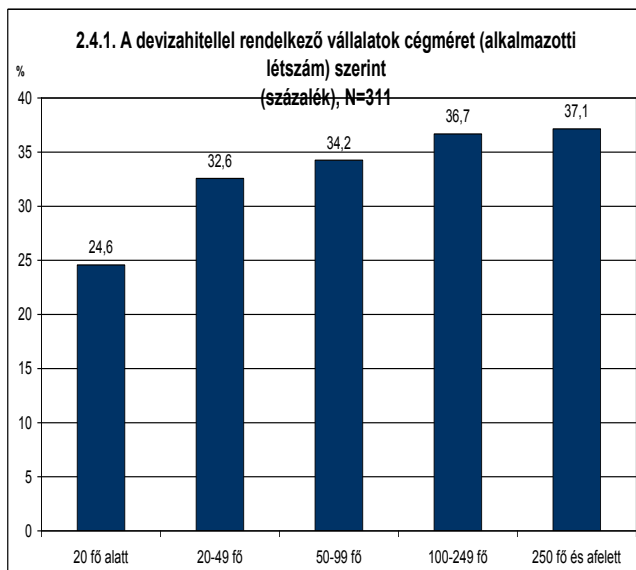
Az alkalmazottak átlagos bruttó bérének 2009-es alakulása szempontjából a

bankhitellel rendelkező vállalkozások a pesszimistábbak: a mintában szereplő többi céghez viszonyítva némileg nagyobb arányban várnak csökkenést és kevesebben számítanak béremelésre.

2.4. A devizahitellel rendelkező vállalatok konjunkturális jellemzői

A kutatás során vizsgált vállalatok körülbelül egyharmada rendelkezett a kérdéses időpontjában banki devizahitellel.

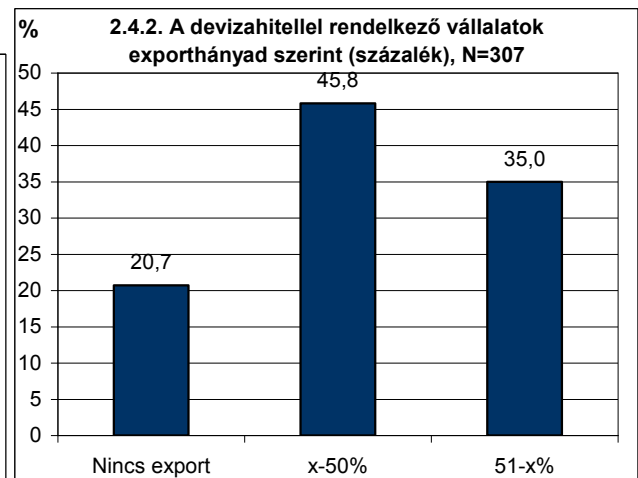
Az adatelemzésből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az alkalmazotti létszám növekedésével nő a devizában eladósodott cégek száma: a 20 fő alattiak negyede, a 250 fő felettieknek pedig 37%-a számolt be devizában felvett bankhitelről (lásd a 2.4.1. ábrát).

A régiós bontásból az látszik, hogy – a forinthitelhez hasonlóan – a devizahitel is az ország nyugati részében a legelterjedtebb: a nyugat-magyarországi régióban található cégek körülbelül 40%-a jelezte, hogy vett fel devizában bankhitelt. A közép-magyarországi vállalkozások esetében 29%, a keleti országrészben

található vállalatok körében pedig egyharmad volt a megfelelő arány.

Az exporthányad szerinti bontásból látható, hogy az értékesítésük kevesebb, mint felét exportáló cégek adósodtak el a leggyakrabban devizában (46%). A hazai piacra termelőknél 21%, a döntően exportálók esetében pedig 35% jelezte ezt (lásd a 2.4.2. ábrát).

Az adatok szerint a devizában történő eladósodás a külföldi tulajdonhányad mértékétől független tényező.

Gazdasági ágak szerint az látható, hogy devizahitellel leggyakrabban a feldolgozóipar területén tevékenykedő vállalkozások rendelkeznek (37%).

Az adatfelvétel eredményei szerint a pénzügyi fegyelmet adókésedelemmel, vagy kereskedelmi hitel-tartozással megsértő vállalatok 39%-a rendelkezik devizahitellel.

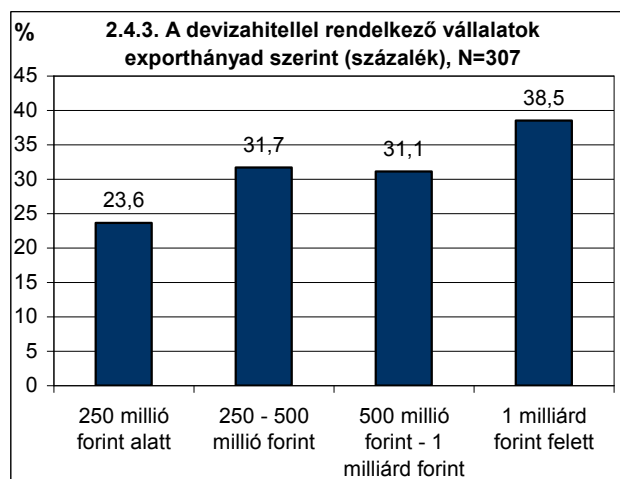
Az is megfigyelhető, hogy az éves árbevétellel nő a devizában történő eladósodottság előfordulási aránya: a 250 millió forint alatti árbevételű vállalatok 24%-a, az egy milliárd forint feletti árbevételűeknek pedig 39%-a számolt be devizában felvett bankhitelről (lásd a 2.4.3. ábrát).

2.5. A többtényezős elemzés eredményei

A banki hitellel rendelkező vállalatok jellemzőit többváltozós elemzéssel (logisztikus regressziós becslés) is megvizsgáltuk, hogy az egyes magyarázó tényezők egymásra gyakorolt hatását kiszűrjük. Az elemzés során a függő változó értéke 1, ha a vállalat rendelkezik bankhitellel, egyébként pedig nulla. A kapott eredményeket a 2.5.1. táblázat mutatja be, az 5%-os szinten szignifikáns eredményeket félkövérrel jelöltük.

A becslés eredményei² azt mutatják, hogy azon vállalkozások körében, melyek alkalmazottainak átlagos bruttó bére 2009-ben várhatóan nőni fog, közel negyed akkora eséllyel találunk banki hitellel rendelkező vállalatokat, mint a bércsökkenésre számító vállalatok csoportjában. Ez az eredmény arra utalhat, hogy a válság hatására megromlott üzleti helyzetű vállalatok – melyek ráadásul a hitel-törlesztés terheit is viselik – sok esetben a bérköltségek visszafogásán keresztül próbálnak meg talpon maradni.

A létszámot tekintve – és minden egyéb változót kontrollálva – elmondható, hogy a 100 főnél több alkalmazottat foglalkoztató cégek több, mint háromszor akkora eséllyel tartoznak a bankhitellel rendelkezők közé, mint a 20 fő alatti kisvállalatok. (Az esélyhányados ráadásul a létszámmal

növekszik: a 100 és 249 fő közötti cégeknél az értéke 3,4, a 250 fő feletti vállalatok esetében pedig 3,8.)

A külföldi tulajdonú vállalatok esetében – minden egyéb tényező változatlansága mellett – majdnem háromszor kisebb a banki hitelfelvétel esélye, mint a tisztán magyar tulajdonú vállalatok körében. Ennek okaként azt jelölhetjük meg, hogy a (részben vagy egészében) külföldi tulajdonban levő vállalatok számára a banki hitelnek általában van alternatívája, mivel külföldi anyavállalatuk felől tulajdonosi hitelre is számíthatnak.

A fenti összefüggések alapján a modell csak kis mértékben segít a megfigyelések besorolásában, mivel a magyarázó változók ismerete nélkül a vállalatok 71,4%-át sorolnánk be helyesen azzal a módszerrel, hogy az összes esetben feltételezzük, hogy rendelkeznek bankhitellel, a fenti összefüggések ismeretében pedig mintegy 74,6%-ukat. Emellett az is elmondható, hogy a modell magyarázó változóinak alkalmazása szignifikánsan javít a csak konstans tartalmú „modell” ténylegesen megfigyelt esetekhez való illeszkedésén.

² Az éves nettó árbevételre és a belföldi értékesítés volumenére vonatkozó eredmények 10%-os szinten szignifikánsak, a többi eredmény 5%-os szinten is.

2.5.1. táblázat. A logisztikus regresszió eredményei. Független változó: rendelkezik-e a vállalat bankhitellel?

Vállalati jellemzők	Standard hiba	Esélyhányados
<i>Éves nettó árbevétel (referencia-kategória: 250 millió forint alatt)</i>		
250-500 millió forint	0,55	1,08
500 millió Ft - 1 milliárd forint	0,52	0,40
1 milliárd forint felett	0,52	0,81
<i>Belföldi értékesítés volumene (referencia-kategória: nőtt)</i>		
Azonos maradt	0,50	0,48
Csökkenett	0,46	0,44
<i>Átlagos bruttó bér (referencia-kategória: csökkenni fog)</i>		
Nem változik	0,57	0,51
Növekedni fog	0,63	0,23
<i>Alkalmazotti létszám (referencia-kategória: 20 fő alatt)</i>		
20-49 fő	0,45	2,30
50-99 fő	0,53	2,74
100-249 fő	0,58	3,36
250 fő felett	0,68	3,76
<i>Van külföldi tulajdon (referencia-kategória: nincs külföldi tulajdon)</i>		
	0,35	0,37
<i>Exporthányad (referencia-kategória: nincs export)</i>		
50% alatt	0,35	1,85
51% felett	0,38	0,69
Konstans	0,80	7,24
-2 Log likelihood		303,34
Khi-négyzet		31,69
Szabadságfok		14
Szignifikancia		0,004
Cox & Snell R-négyzet		0,11
Nagelkerke R-négyzet		0,15

Forrás: saját számítás

3. A vállalatok devizakitettsége

Az alábbi fejezetben azt vizsgáljuk, hogy a devizakitetség milyen jellemzőkkel rendelkező vállalatoknál fordul elő leggyakrabban. Definíciónk szerint a devizakitetség azon vállalatok esetében áll fenn, melyek rendelkeznek külföldi devizában felvett bankhittel, de nem exportálnak. A pénzügyi és gazdasági válság következményeképpen ezek a cégek nagyon nehéz helyzetbe kerültek, mivel egyrészt jelentős kockázati tényezőkkel kell szembenéznük a kiszámíthatatlan devizaárfolyamok miatt, másrészt a gyenge forintárfolyam következtében jelentősen megnövekedett törlesztő részletekkel kell számolniuk. Emellett a gyenge forintárfolyam azon előnyeiben sem

részesülnek, mely az exportőrök magasabb árbevételeiben jelentkezik.

A vizsgálat során felkeresett, körülbelül 300 vállalkozás egyharmada (102 cég) rendelkezett a kérdés időpontjában devizahittel. Ezek közül azonban csak 29 vállalat jelezte, hogy nem exportál, tehát az összes megkérdezett cég mindössze 9,3%-áról lehet elmondani, hogy jellemző rá a devizakitetség. Az alacsony esetszámok miatt a devizakitetségre vonatkozó eredmények fenntartásokkal kezelendők. Ezért ebben a részben százalékos megoszlásokat nem közlünk, megfigyeléseinket csak a főbb tendenciákra korlátozzuk.

3.1. A devizakitetségről beszámoló cégek általános jellemzői

A devizahittel rendelkező és kizárólag belpiacra termelő vállalatok közül 16 cég euróban, 21 pedig svájci frankban vett fel hitelt.

A létszám szerinti adatelemzés azt mutatja, hogy a közepes méretű vállalatok között a leggyakoribb a devizakitetség: a 20 és 99 fő közötti létszámú cégek közül 18 jelezte ezt.

Magyarország nyugati, keleti és középső részét külön vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy a Budapestet is magában foglaló Közép-Magyarország vállalatainál a leggyakoribb a devizakitetség (13 vállalat).

A devizakitetségről beszámoló 29 vállalat szinte mindegyike (26 cég) részben, vagy teljes egészében külföldi tulajdonban van.

A gazdasági ágak szerinti bontásból az látható, hogy leggyakrabban a kereskedelem (13 vállalkozás), illetve a szolgáltatások (8 vállalkozás) területén működő cégeknél fordul elő, hogy devizahitelt vesznek fel, de nem exportálnak.

Az árbevétel kategóriái szerinti elemzés azt mutatja, hogy a legnagyobb, 1 milliárd forint feletti árbevételű vállalatok jeleztek leggyakrabban devizakitetséget (17 cég).

3.2. A devizakitetségről beszámoló vállalatok konjunkturális jellemzői

A devizakitetséget jelző vállalatokat konjunkturális helyzetük és közeljövőre vonatkozó kilátásaik szempontjából is megvizsgáltuk.

Az adatok azt mutatják, hogy a devizakitetségről beszámoló cégek több-

sége (24 vállalat) értékesítésének csökkenését jelezte az elmúlt 6 hónapra vonatkozóan. A következő 6 hónapot illetően 8 cég stagnálást, 18 pedig csökkenést vár, és mindössze két vállalat számít növekedésre.

A devizakitettséget jelző cégek többsége (17 vállalkozás) nem tervez beruházást a következő fél év során. Alkalmazotti létszámának csökkenését várja 12 cég, 16 vállalat pedig változatlan létszámra számít a következő 6 hónapban.

A devizakitettségről beszámoló cégek döntő többsége (22 vállalat) arra számít, hogy alkalmazottainak átlagos bruttó bére 2009-ben stagnálni fog.

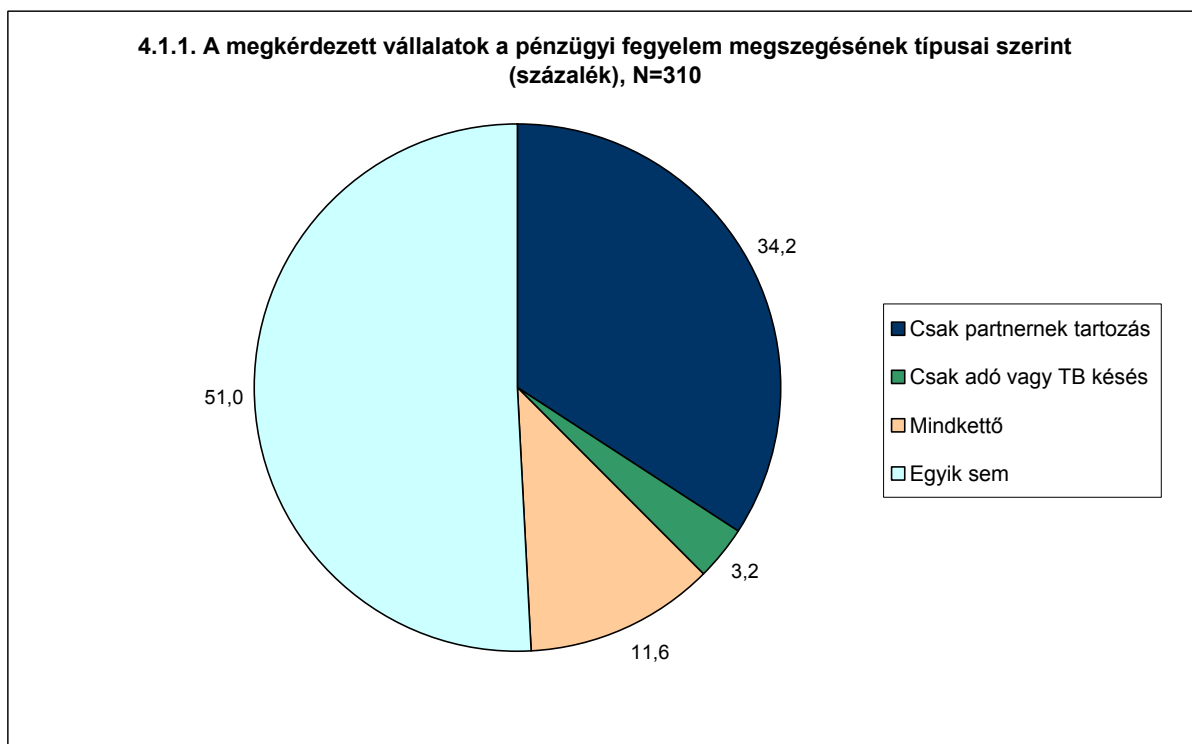
4. A vállalatok pénzügyi fegyelme

4.1. A pénzügyi fegyelem megsértése

Az alábbi fejezetben a megkérdezett vállalatok pénzügyi fegyelmét vizsgáljuk meg. Akkor értékeljük egy vállalat pénzügyi fegyelmét jónak, ha nem fordult elő vele az elmúlt fél évben, hogy tartozott üzleti partnereinek, vagy nem fizette be a tevékenységéhez kapcsolódó adókat, vagy társadalombiztosítási járulékot. A gazdasági válság szempontjából azért érdekes a pénzügyi fegyelem kérdése, mert romlása

jelezheti, hogy kedvezőtlen üzleti helyzetüket a vállalatok szabályok megszegésével próbálják javítani.

A vizsgálat során felkeresett, körülbelül 300 vállalkozás között szinte teljesen megegyezett azok aránya, akik megszegték az elmúlt hat hónapban a pénzügyi fegyelmet azokéval, akik nem (49% és 51%). A vállalatok gyakrabban tartoznak partnereiknek, mint amilyen gyakran az adó vagy a járulékok befizetésével késlekednek. Az előbbit a megkérdezettek 45,8%-a említi, míg az utóbbit 14,7% (lásd a 4.1.1. ábrát).

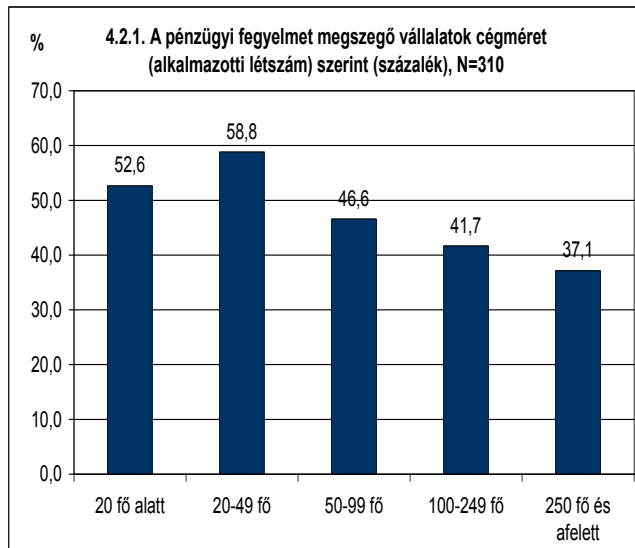

A további vizsgálatok során nem teszünk különbséget a pénzügyi fegyelem megszegésének típusai között, hanem

összevonva tárgyaljuk őket, mivel az adófizetéssel való késlekedés esetében sokszor kapnánk túl alacsony esetszámokat.

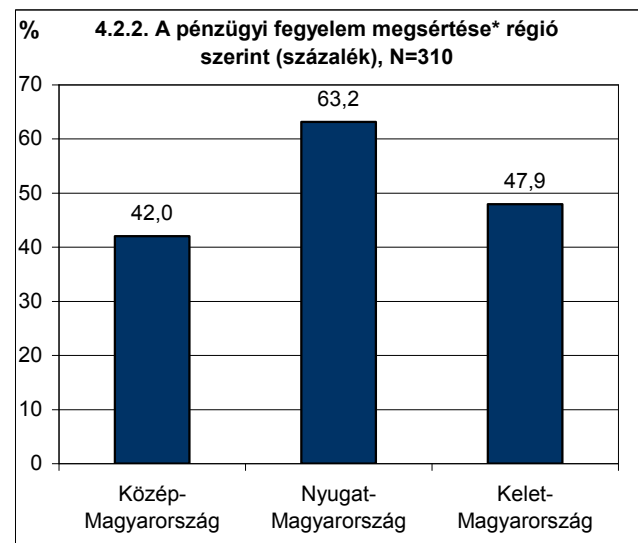
4.2. A pénzügyi feyelmet megsértő vállalatok általános jellemzői

Az adatok azt mutatják, hogy a kisebb méretű vállalatok körében gyakoribb, hogy nem fizetnek időben partnereiknek vagy az államnak. Legnagyobb arányban a 20-49 fős cégek számolnak be erről, míg a legnagyobb vállalatok körében csak 37%-os

az elmúlt fél évben a pénzügyi feyelmet megszegők aránya (lásd a 4.2.1. ábrát). Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy azokban az iparágakban, ahol a vállalatok hosszabb láncokba szerveződve állítják elő termékeiket, könnyen előfordulhat, hogy egy nagyobb vállalat sok kisebbel áll kapcsolatban, és ha a nagyvállalat tartozik partnereinek, akkor a kisebbek sem tudnak fizetni saját partnereiknek. Így előfordulhat, hogy néhány nagyobb cég késedelmes fizetése okozza a kisebbek késedelmét is. Ez különösen az építőiparban lehet jellemző. A kis- és középvállalkozások által partnereik részéről tapasztalt késedelmes fizetés és a lánc tartozás problémakörét rendszeresen vizsgálja a Figyelő, az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézet és a Volksbank Zrt. közös kutatása, a KKV Körkép is³.

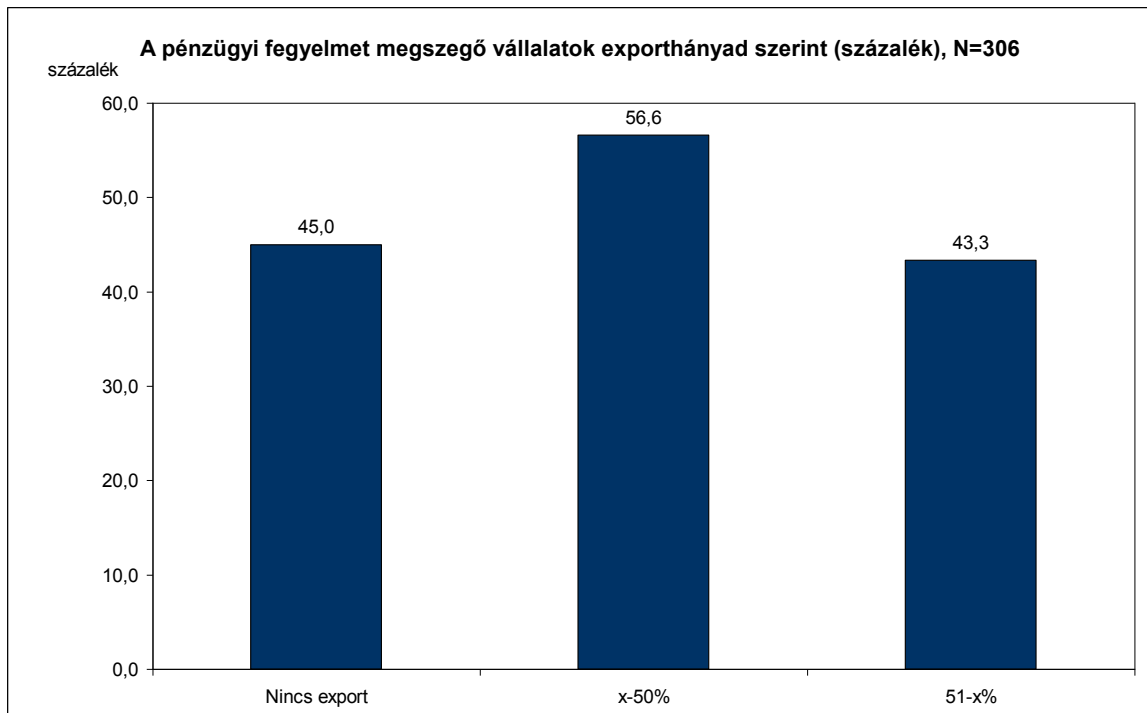
Magyarországot három nagyobb régióra bontva megfigyelhetjük, hogy Nyugat-Magyarországon a legmagasabb (63%) a fizetéssel késlekedő vállalatok aránya, míg Közép-Magyarország vállalatainál a legalacsonyabb, 42% ez az arány, az ország keleti harmadában pedig 47% (lásd a 4.2.2. ábrát).

Az export teljes értékesítésen beüli részaránya szerinti bontásból az látható, hogy a döntően exportáló vállalatok pénzügyi feyelme a legjobb, de nem sokkal maradnak el tőlük a kizárólag belpiacra termelő cégek sem. Az értékesítésük felénél kevesebbet exportálók körében a legmagasabb (57%) a késve fizetők aránya (lásd a 4.2.3. ábrát).

³A KKV Körkép kutatási eredményei letölthetőek a GVI honlapjáról:
<http://gvi.hu/index.php/hu/research/list.html?id=1>

4.2.3. ábra: A pénzügyi feyelmet megszögő vállalatok exporthányad szerint (százalék),
N=306

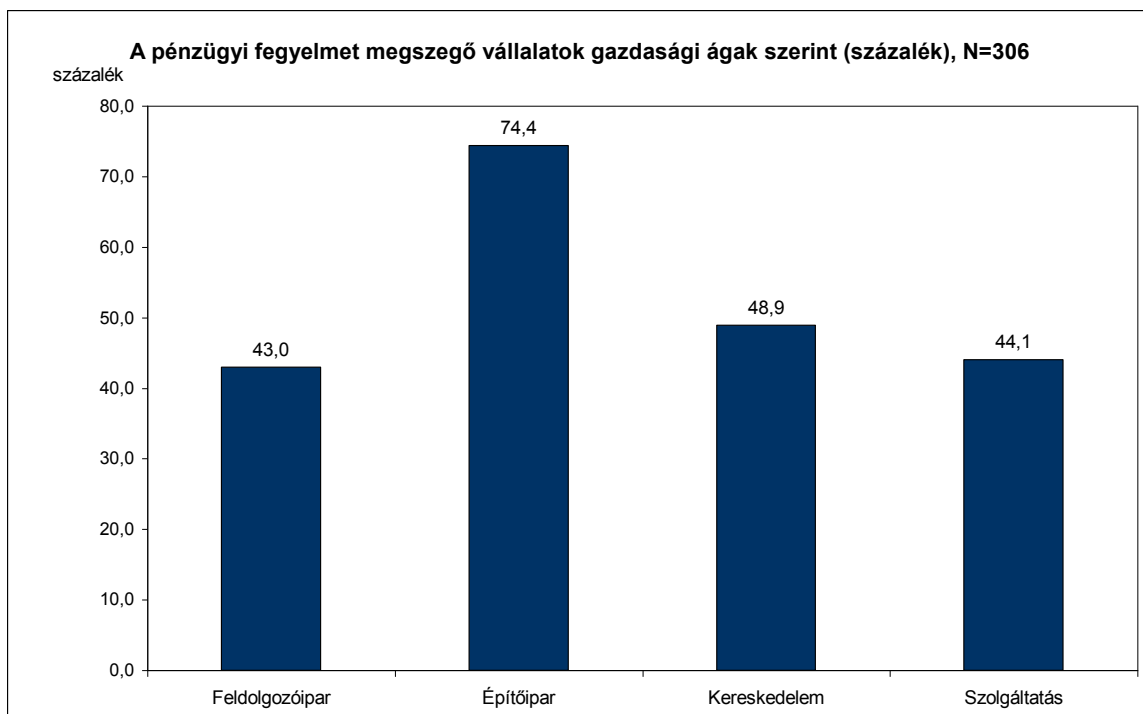
Forrás: saját számítás

A részben, vagy teljes egészében külföldi tulajdonú vállalatok 38%-ával fordult elő az előző félévben, hogy tartoztak üzleti partnerüknek vagy késtek az adófizetéssel. A tisztán magyar kézben levők körében ez az arány magasabb (52%).

A gazdasági ágak szerinti vizsgálat azt

mutatja, hogy az építőiparban a legmagasabb, 74% az elmúlt félévben pénzügyi feyelmet megszögő vállalatok aránya. A kereskedelmi cégek körében 49%, a szolgáltatók között 44%, a feldolgozóipari cégeknél pedig 43% ez az arány (lásd a 4.2.4. ábrát).

4.2.4. ábra: A pénzügyi feyelmet megszögő vállalatok gazdasági ágak szerint (százalék),
N=306

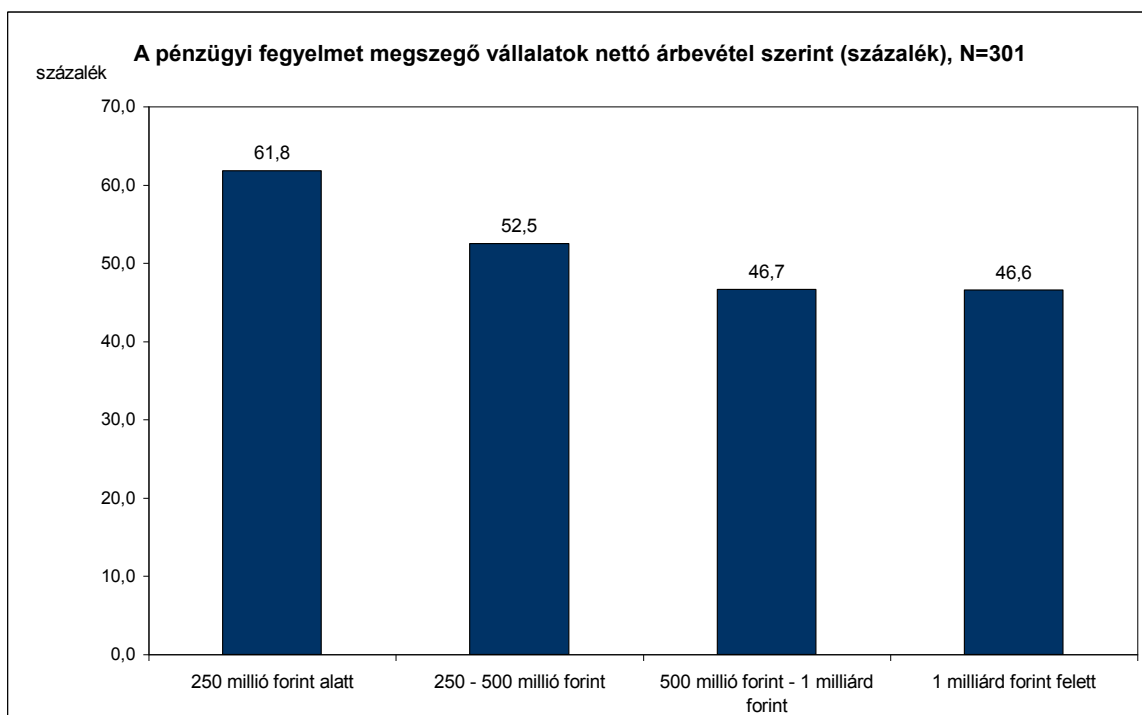

Forrás: saját számítás

Az árbevétel szerinti elemzésből az látható, hogy az éves árbevétel nagyságával ellentétesen változik az elmúlt félévben fizetéssel késlekedő vállalatok aránya. Az 500 millió forint feletti árbevételű cégek

esetében 47%, a 250 millió forint alatti árbevétellel rendelkező vállalkozások körében pedig jóval magasabb, 62% ez az arány (lásd a 4.2.5. ábrát).

4.2.5. ábra: A pénzügyi fegyelmet megszegő vállalatok nettó árbevétel szerint (százalék), N=301

Forrás: saját számítás

A megkérdezett 312 vállalat válaszai alapján összességében elmondható, hogy legnagyobb arányban a kisebb méretű, a nyugat-magyarországi székhelyű, az értékesítésük felénél kevesebbet exportáló,

4.3. A pénzügyi fegyelmet megsértő vállalatok konjunkturális jellemzői

A megkérdezett vállalatokat jelenlegi konjunkturális helyzetük és kilátásaik szempontjából is megvizsgáltuk. Az esetek túlnyomó részére jellemző, hogy a rosszabb helyzetű és kedvezőtlenebb kilátásokkal rendelkező vállalatok gyakrabban tartoznak üzleti partnereiknek, és gyakrabban késnek az adófizetéssel, mint a jobb helyzetű és optimistább cégek. Az alacsony esetszámok miatt nem minden esetben közlünk százalékos megoszlásokat, megfigyeléseinket csak a főbb tendenciákra korlátozzuk.

A belföldi értékesítés elmúlt félévi növekedését jelzők körében közel megegyezik a jobb és gyengébb pénzügyi fegyelmű vállalatok aránya, az értékesítés volumenének változatlanságát jelző cégek körében azonban alacsonyabb a fizetéssel késlekedők aránya (39%). A csökkenést jelzők körében 54% ez az érték.

A következő hat hónapra vonatkozó belföldi értékesítési várakozások esetében a csökkenést és a növekvést várók körében is a gyenge pénzügyi fegyelmű vállalatok aránya magasabb, egyedül a változatlanságot előrejelző vállalatoknál nagyobb 50%-nál az elmúlt hat hónap során fizetéssel nem késlekedő cégek aránya.

4.4. A többtényezős elemzés eredményei

A vállalatok pénzügyi fegyelmének tényezőit is vizsgáltuk többváltozós elemzéssel az egyes magyarázó tényezők egymásra gyakorolt hatásának kiszűrése érdekében. A függő változó értéke 1 volt, ha a vállalat az elmúlt hat hónap során

a tisztán magyar tulajdonban levő, az alacsony árbevételű, valamint az építőiparban tevékenykedő vállalatok körében fordul elő, hogy üzleti partnereiknek vagy az államnak késve fizetnek.

A következő fél év beruházási terveit tekintve minden csoportban közel azonos a gyengébb és erősebb pénzügyi fegyelmű vállalatok aránya.

A következő félévi alkalmazotti létszámot tekintve azt láthatjuk, hogy a növekvő, vagy legalább változatlan létszámot jelző vállalatok ritkábban késnek a fizetéssel partnereik vagy az állam felé, mint a létszámot csökkenteni tervező vállalatok. Ez arra utalhat, hogy a válság által leginkább érintett vállalatok többféle eszközt is használnak arra, hogy helyzetükön javítsanak: rövidtávú likviditásukat azzal fokozzák, hogy nem fizetnek időben üzleti partnereiknek és az államnak, ugyanakkor hosszabb távon személyi jellegű kiadásait csökkentik.

Az alkalmazottak átlagos bruttó bérének 2009-es alakulása szempontjából azt állapíthatjuk meg, hogy a csökkenő béreket jelzők körében a legnagyobb a valószínűsége, hogy a cég az elmúlt hat hónapban tartozott legalább egy partnerének, vagy késett az adó vagy a járulékok befizetésével. E jelenség magyarázata hasonló lehet, mint az alkalmazotti létszám várható változásaival kapcsolatban ismertetett.

legalább egyszer tartozott üzleti partnerének vagy késett az adók és járulékok befizetésével, egyébként pedig 0. A kapott eredményeket a 4.4.1. táblázat mutatja be, az 5%-os szinten szignifikáns eredményeket félkövérrel jelöltük.

A kialakított modell szerint – minden más változatlansága mellett – a banki hitellel rendelkező vállalatok között több, mint két és félszer nagyobb eséllyel találunk olyanokat, amelyek az elmúlt hat hónapban megszegték a pénzügyi fegyelmet, mint a kérdéses időpontjában banki hitellel nem rendelkezők között. Ennek oka lehet az is, hogy a hogy hitel törlesztése okozott a cégeknek olyan problémát, amelyet rövid távon csak az üzleti partnereknek és az államnak történő késedelmes fizetéssel tudtak kezelni.

Ennél is erősebb hatást láthatunk a gazdasági ág esetében: az építőipari cégek több, mint ötször nagyobb eséllyel találunk olyanokat, amelyek megsértik a pénzügyi fegyelmet, mint a feldolgozóipari vállalatok között. Ez az eredmény összhangban áll azokkal az eredményekkel, amelyek az építőipari vállalatoknak a többi céghez képest általában gyengébb pénzügyi fegyelmére hívják fel a figyelmet⁴.

Árbevétel nagysága szerint vizsgálva az adatokat – minden egyéb tényező változatlansága mellett – azt láthatjuk, hogy minden 2008-ban 250 millió forint feletti árbevétellel rendelkező cégre elmondható, hogy közel harmad akkor eséllyel találunk körükben olyanokat, amelyek késnek a fizetéssel, a 250 millió forint alatti árbevétellel rendelkező cégekhez viszonyítva. Ebben az esetben ismét megfontolandó az a különösen az építőipari vállalatok körében érvényes érvelés, amely szerint azért is gyakoribb a kisebb cégek körében a késedelmes fizetés, mert egy-egy nagyvállalat számos kisebb vállalattal állhat

kapcsolatban, így ha egy nagy cég nem fizet partnereinek pontosan a szerződési feltételek szerint, akkor emiatt sok kis vállalat nem fogja tudni kifizetni a láncban utánuk elhelyezkedő cégeket.

Azoknak a vállalkozásoknak a körében, amelyek alkalmazottainak átlagos bruttó bére 2009-ben várhatóan nőni fog, közel ötöd akkora a pénzügyi fegyelem megsértésének az esélye, mint a csökkenő béreket jelző vállalatok körében. Ugyanez az esély a változatlan fizetéseket jelző vállalatok körében közel négyszer kisebb, mint a fizetéseszköket tervezők körében. Ez az eredmény utalhat arra, hogy a kedvezőtlen helyzetű vállalatok többféle technikát alkalmaznak pénzügyi problémáik kezelésére. Rövid távon likviditásukat késedelmes fizetéssel javítják, középtávon pedig kiadásait csökkentik, aminek része a személyi kiadások visszafogása is.

Az exportáló vállalatok nagyobb eséllyel szegik meg a pénzügyi fegyelmet, mint a csak belföldre termelő vállalatok. A modellben erre vonatkozóan az értékesítésüknek kevesebb, mint felét exportáló vállalatok esetében kaptunk szignifikáns eredményt, ugyanakkor 10%-os szignifikancia-szinten már az értékesítésüknek több, mint felét külföldön értékesítő cégekre is szignifikánssá vált volna az eredmény, amely szerint több, mint kétszer nagyobb az esélye, hogy egy vállalat megsérti a pénzügyi fegyelmet az exportálók körében, mint a csak belföldre termelők között. Az exportáló vállalatok pénzügyi fegyelme más kutatások szerint is rosszabb, mint a nem exportálóké⁵. Ennek oka lehet az, hogy a külföldi vevők gyakrabban késnek a fizetéssel, így a nekik exportáló vállalatok is csak késve tudják beszállítóikat kifizetni. Ugyanakkor e hipotézis alátámasztásához nem elegendők a rendelkezésünkre a álló adatok.

⁴ Például Semjén András – Tóth István János: Intézményi környezet, szerződéses fegyelem és adózási magatartás, In: Semjén András - Tóth István János (szerk.): Rejtett gazdaság – Be nem jelentett foglalkoztatás és jövedelemeltitkolás – kormányzati lépések és a gazdasági szereplők válaszai, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2009.

⁵ Például Semjén-Tóth (2009)

A kialakított modell segít a megfigyelések pénzügyi fegyelem szempontjából való besorolásában: a magyarázó változók ismerete nélkül a vállalatok 51%-át sorolnánk be helyesen azzal a módszerrel, hogy az összes esetben jó pénzügyi fegyelmet feltételezünk a vállalatokról, az egyes tényezők hatásainak ismeretében

pedig mintegy 65%-ukat, ami a modell viszonylagos erősségére utal. A modellben szereplő változók alkalmazása szignifikánsan javít a csak konstans tartalmazó „modell” ténylegesen megfigyelt esetekhez való illeszkedésén (lásd a 4.4.1. táblázatot).

4.4.1. táblázat. A logisztikus regresszió eredményei. Független változó: megsértette-e a vállalat a pénzügyi fegyelmet? (0- nem, 1 – igen)

Vállalati jellemzők	Standard hiba	Esélyhányados
<i>Hitel (referencia-kategória: nincs hitelük)</i>		
Van hitelük	0,32	2,64
<i>Gazdasági ágak (referencia-kategória: feldolgozóipar)</i>		
Építőipar	0,51	5,44
Kereskedelem	0,36	1,60
Szolgáltatás	0,41	1,47
<i>Éves nettó árbevétel (referencia-kategória: 250 millió forint alatt)</i>		
250-500 millió Ft	0,52	0,34
500 millió Ft - 1 milliárd Ft	0,47	0,38
1 milliárd forint felett	0,38	0,34
<i>A dolgozók átlagos bruttó bérének várható változása 2009-ben (referencia-kategória: csökkenni fog)</i>		
Azonos marad	0,55	0,23
Növekedni fog	0,61	0,17
<i>Export részaránya a 2008-as értékesítésből (referencia-kategória: nem volt export)</i>		
50% alatt	0,32	2,23
Legalább 50%	0,43	2,13
Konstans	0,69	1,98
-2 Log likelihood		317,62
Khi-négyzet		46,95
Szabadságfok		11
Szignifikancia		0,000
Cox & Snell R-négyzet		0,16
Nagelkerke R-négyzet		0,22

Forrás: saját számítás

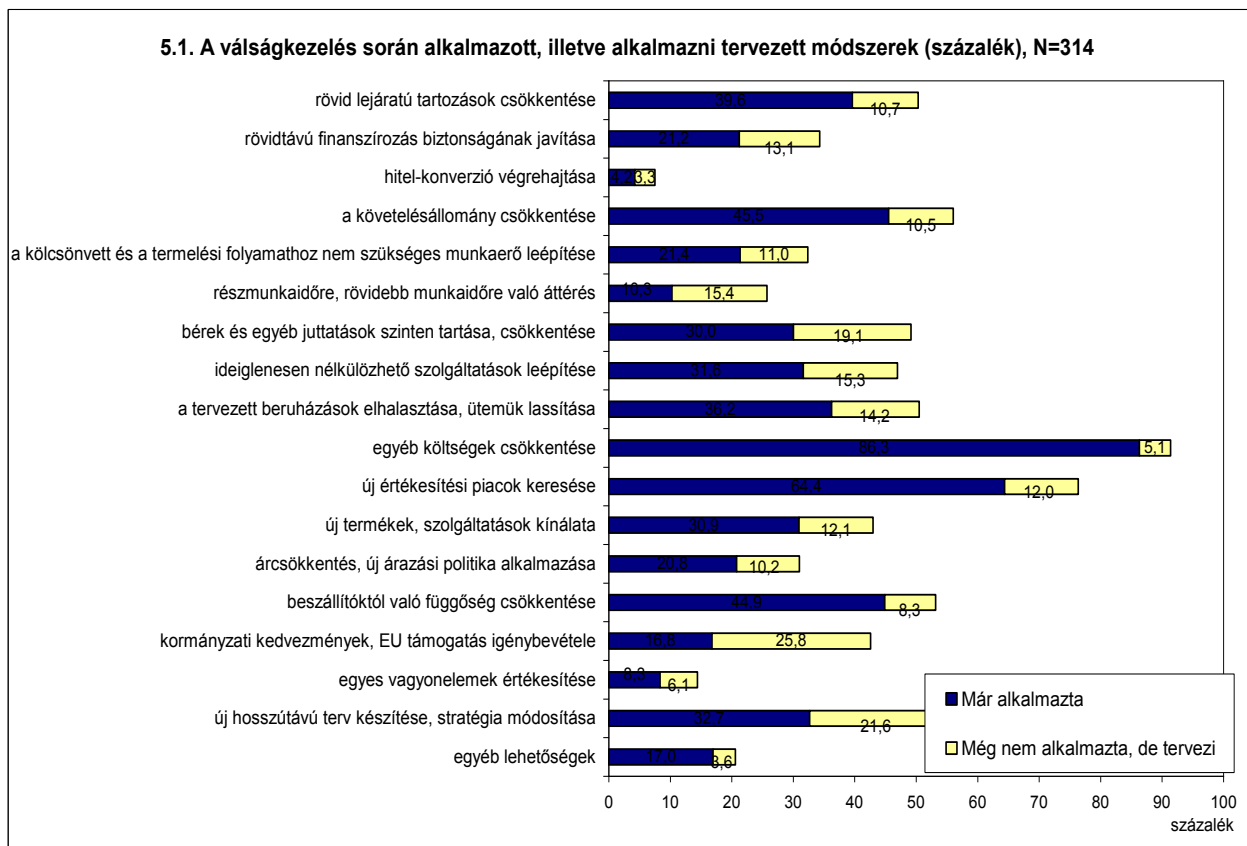
5. Válságkezelő lépések

A válság tehát elérte a magyar vállalatokat, és a túlnyomó többséget érinti, függetlenül attól, hogy milyen ágazatban működnek, milyen tulajdonban vannak, hogy belföldi vagy külföldi piacra termelnek-e elsősorban. Nem meglepő tehát, hogy a megkérdezett vállalatok több mint 90%-a már eddig is tett bizonyos válságkezelő lépéseket.

A magyarországi társaságok első helyen a kiadáscsökkentés eszközéhez nyúltak: az általános költségsökkentés mellett 36%-uk elhalasztotta tervezett beruházásait, közel egyharmaduk nem emelte vagy egyenesen csökkentette az alkalmazottak bérét, és hasonló arányt tesznek ki azok a cégek, amelyek már leépítettek bizonyos – átmenetileg nélkülözhetőnek tűnő – szolgáltatásokat (lásd az 5.1. ábrát). Ráadásul azon vállalatok közül, amelyek eddig elkerülték ezeket a kiadáscsökkentő elemeket, további 20% készül

bércsökkentésre, miközben a beruházások elhalasztásával, illetve a külső szolgáltatások lemondásával mintegy 15%-uk számol. A kiadások visszafogása teljesen általános, és lényegében valamennyi ágazatra, régióra, kisebb és nagyobb, exportáló vagy zömmel a belföldi piactól függő vállalatra (az általunk megkérdezettek 9/10-ére) jellemző.

Az alkalmazott válságkezelő lépések tárháza azonban lényegesen szélesebb körű ennél: a megkérdezett cégek közel négyötöde már kifejezett erőfeszítéseket tett saját piaci pozíciójának javítására, kétharmaduk likviditási helyzetét igyekezett stabilizálni, majdnem felük pedig egyéb válságkezelő intézkedéseket hozott. A likviditás javításának legfontosabb eleme a követelésállomány csökkentése volt: a megkérdezett cégek 45%-a már élt ezzel az eszközzel, további 10% pedig tervezi ezt, de hasonlóan jellemző (40%-os előfordulási

arány) a rövid lejáratú tartozások csökkentése is – például a fizetési határidők kitolásával. Említésre méltó, hogy a devizahitelek forintra történő átváltása viszonylag ritkán fordul elő: bár a megkérdezettek egyharmadának van devizahitele, az összes cég alig 4%-a váltotta át adósságát forintra.

A piacszűkülés problémáját szintén sokféle módon próbálják orvosolni a vállalatok: feltűnő, hogy a cégek mintegy kétharmada már megkísérelt belépni új értékesítési piacokra, 30%-uk új termékekkel vagy szolgáltatásokkal rukkolt elő, egyötödük pedig már árait is csökkentette. A likviditási és a piaci problémák összefonódásának és a nyilvánvaló bizalomhiánynak fontos következménye, hogy a társaságok közel 45%-a próbálta csökkenteni beszállítóitól való függőségét. A válság ugyanakkor a cégek egyharmadát már stratégiai változtatásra, hosszú távú terveinek újragondolására készítette; emellett 17%-uk kormányzati kedvezmények vagy uniós támogatások elnyerésére is kísérletet tett már. Feltűnő, hogy a felsorolt 17 válságkezelő lépés közül ez az egyetlen olyan, amelyre több cég (az összes kérdezett negyede) készül, mint ahányan már próbálkoztak vele. Úgy tűnik, nem vészett még oda a közpénzekbe, uniós forrásokba vetett reménykedés, még ha eddig kevés cég tudott is élni ezzel.

Miközben a kiadások csökkentésére való törekvés a válság idején a teljes vállalati szektort jellemzi, a likviditási és a piaci kényszerek bizonyos vállalatok esetén lényegesen tapinthatóbbak. A devizahittel rendelkező cégeknél sokkal kényszerítőbbek a likviditási, de a piaci válságkezelő lépések is, miközben a korábbi években hagyományos

megosztottságok – exportálók és belföldi piacra termelők, illetve külföldi és hazai tulajdonban levő cégek – mentén nincsenek érdemi különbségek. Sőt, a közepes és a nagyobb vállalatok nagyobb arányban tettek meg bizonyos válságkezelő intézkedéseket, mint a kisvállalkozások, és a nyugat-magyarországi cégek is előbb érezték magukat lépéskényszerben, mint a Dunától keletre fekvő régió vállalatai.

Az építőipari cégek ugyanakkor már szinte valamennyi válságkezelési lépésre rákényszerültek. A likviditási zavarok egyértelműen itt jelentek meg legerősebben (az ágazat cégeinek 80%-át érintik), de a piacszűkülésnek is ez az ágazat a legnagyobb vesztese: az itt működő cégek 86%-a piaci típusú válsághárító intézkedésekkel is próbálkozott már (igaz, ezt a megkérdezett feldolgozóipari vállalatok 84%-a sem tudta elkerülni). Mindezek fényében nem véletlen, hogy az építőipari cégek több mint fele a bércsökkentést sem úszhatja meg: 35% már megtette ezt, és további 20% készül erre. Persze, éppen a beralakulás mutatja azt is, hogy az építőiparnál is nagyobb bérvisszafogást alkalmazó kereskedelmi cégek mellett a feldolgozóipar és a válságkezelésben eddig kevésbé intenzív szolgáltató szektor vállalkozásai is szembesülnek a krízissel: bár az itt működő cégeknek eddig csupán 17%-a nyúlt a bércsökkentés eszközehez, 32% tervezi ezt.

Vagyis: bár a válság bizonyos típusú cégeket a többiekénél is jobban érint, jelenleg úgy tűnik, hogy előbb-utóbb szinte az összes magyarországi vállalat válságkezelő lépések sokaságára, a hagyományos kiadáscsökkentésen túlmutató piaci, likviditási és más lépések kombinációjára kényszerül rá.

A tanulmány a Kopint-Tárki Zrt. és az MKIK Gazdaság és Vállalkozáskutató Nonprofit kft. közös 2009. márciusi adatfelvételének (VALLALATOK_VALSAGBAN_2009) eredményeit elemzi. Az adatfelvétel adatai elérhetők és lekérdezhetők a világhálón a GVI által fejlesztett on-line lekérdezési rendszerben (OLA): <http://ola.gvi.hu>.

Sorozatszerkesztő: Palócz Éva

ISSN 963-7260
ISBN 978- 963 7260

Készült a KOPINT-TÁRKI Konjunktúrakutató Intézet Zrt. házi nyomdájában

E kiadvány a KOPINT-TÁRKI Konjunktúrakutató Intézet Zrt.. engedélye nélkül nem sokszorosítható!